

”Du vill inte ta upp någonting om det inte finns någonting...”

- En studie i hur förskolepersonal resonerar runt anmälningskyldigheten och misstankar om att barn far illa.

Av Jakob Wendén

Socialhögskolan vid Lunds Universitet

SOPA63

Vt-11

Handledare: Tove Harnett

Abstract

Author: Jakob Wendén

Title: "You don't want to bring anything up if there isn't anything" - A study in how pre-school personnel are reasoning about their mandatory reporting duty and suspicions about child maltreatment.

Supervisor: Tove Harnett

Assessor: Hans-Edvard Roos

The purpose of this study was to examine how pre-school personnel are reasoning about situations where they suspect any form of maltreatment towards a child. In addition to this, the aim with this study also was to discuss how the pre-school personnel's reasoning influence their acts in these situations.

A qualitative method was used in this study, which is based on interviews with five pre-school personnel in a smaller municipality in southern Sweden. To analyse the material, a social constructivist approach as presented by Berger & Luckmann was used. As a complement, Nils Christie's concept of the ideal victim and the ideal perpetrator was also used.

The findings include that a majority of the respondents found it emotionally hard to report cases to the social services. One reason for this can be the close relationship the personnel experience with the children's families and parents. Other factors that might influence the tendency to report suspicions of maltreatment might be the anonymous relationship with the social service, a lack of knowledge about how to file a report and how to identify signs of maltreatment among children.

Key words: Pre-school, personnel, mandatory reporting duty, children, maltreatment, Sweden

Innehållsförteckning

Förord.....	5
Problemformulering	6
Inledning.....	6
Anmälningsskyldigheten.....	7
Vad säger lagen?.....	7
Skyldighet.....	7
Vad som bör anmälas	7
Anmälningsprocessen.....	7
Tidigare Forskning	8
Sökord.....	8
Svensk forskning som genererat statistik.....	9
Forskning angående faktorer som påverkar anmälningsbeteendet.....	9
Typ av missförhållanden.....	9
Misstro mot socialtjänsten.....	10
Barnets föräldrar	10
Tillräckligt starka tecken?.....	10
Metod	11
Förförståelse.....	11
Val av metod	11
Insamling och bearbetning av material	12
Urval	13
Urvalsprocess.....	13
Tillförlitlighet.....	14
Metodens begränsningar	15
Min roll i relation till metodvalet.....	15
Etiska överväganden.....	17
Avgränsning.....	18
Teori	19
Socialkonstruktivismen och kunskapssociologin.....	19
Vardagslivets verklighet	19
Typifiering	19
Ideala offer och ideala gärningsmän.....	21

Analys.....	22
Inledning	22
Bilderna av socialtjänsten.....	23
Bilderna av den anonyma och frånvarande socialtjänsten.....	23
Bilderna av socialtjänsten som förövare	26
Bilderna av socialtjänsten som hjälpare	27
Bilderna av föräldrarna	28
Bilderna av förståelse för föräldrarollen.....	29
Bilderna av föräldrar som förövare.....	30
Bilderna av föräldrar i behov av trygghet.....	31
Bilderna av en bra (och dålig) föräldrakontakt.....	32
Osäkerhet.....	33
Tolkningen av barnet	34
Förfarandet att anmäla	35
Slutdiskussion.....	36
Referenslista.....	39
Bilagor.....	42
1. Informationsbrev.....	42
2. Intervjuguide.....	43
3. Analysschema.....	44

Förord

Ett stort tack riktas först och främst till de respondenter ute på fältet som ställt sin tid i förfogande till mig. Denna studie hade inte kunnat fullbordas utan er medverkan. Vidare vill jag rikta ett stort tack till min handledare, Tove Harnett, på socialhögskolan i Lund som har bidragit med värdefulla råd, kommentarer och funderingar i skapandet av denna uppsats.

Problemformulering

Inledning

Personalen inom förskolan har en komplex yrkesroll. De ska inte bara fungera som ett pedagogiskt stöd för barnen, utan även ha ett fokus på deras välbefinnande och enligt socialtjänstlagen agera genom att rapportera till socialtjänsten om de misstänker att något som rör barnet ”kan innebära att socialnämnden *kan behöva* ingripa till ett barns skydd” (Socialstyrelsen, 2004; 14 kap. 1§ Socialtjänstlagen (2001:453)).

Denna lagtext omgärdas dock av en problematik och flera undersökningar har visat att denna anmälningsskyldighet inte alltid fullgörs i den mån den borde och att barn som misstänks fara illa i vissa fall inte anmäls alls eller kommer till socialtjänstens kännedom för sent (Sundell et al., 2008).

I en skrivelse från 1998 som återfinns på barnombudsmannens hemsida tas problematiken med att personal inom skola och barnomsorg ”I mycket liten utsträckning fullgör sin anmälningsskyldighet” upp och hänvisningar görs sedan till några för den tiden aktuella undersökningar (Barnombudsmannen, 1998). Uppgifterna styrks sedan ytterligare av Socialstyrelsens (2004) till lagtexten kompletterande handling; *Anmälningsskyldighet om missförhållanden som rör barn*, där det hänvisas till ytterligare utredningar som har visat att endast en liten del av de barn som misstänks fara illa faktiskt anmäls. Det står således mer eller mindre klarlagt att det förekommer att personalen inom förskolan inte alltid anmäler de misstankar de har om att barn far illa.

Jag utgår i denna uppsats från att en person som väljer att arbeta inom barnomsorgen gör detta då den tycker om barn och bryr sig om deras välbefinnande. Med bakgrund i de tidigare undersökningar som har gjorts, vilka har visat att anmälningsskyldigheten inte alltid fullgörs, blir det därför intressant att undersöka hur personal inom barnomsorgen förhåller sig till denna problematik. I denna uppsats har jag därför undersökt närmare hur anställda inom barnomsorgen resonerar om situationer där de misstänker att något inte står rätt till med ett barn.

Syfte

Syftet med denna uppsats är att undersöka hur anställda inom barnomsorgen resonerar om situationer där de misstänker att något inte står rätt till med ett barn. Vidare kommer jag att diskutera hur detta kan tänkas påverka deras agerande. Avsikten med en sådan diskussion är att skapa förståelse för varför anställda sällan gör anmälningar till socialtjänsten.

Frågeställningar

1. Hur resonerar anställda inom barnomsorgen om situationer där de misstänker att något inte står rätt till med ett barn?
2. Hur beskriver anställda inom barnomsorgen Socialtjänsten?
3. Hur beskriver anställda inom barnomsorgen barnens föräldrar?

Anmälningsskyldigheten

Vad säger lagen?

Skyldighet

Alla myndigheter i Sverige vars verksamhet berör barn och unga omfattas av den s.k. *anmälningsskyldigheten* enligt Socialtjänstlagen 14 kap. 1§ (Socialstyrelsen, 2004). Kommunala nämnder som ansvarar för skolbarnomsorg, förskola och förskoleklass omfattas av lagen och räknas till de myndigheter som är *skyldiga* att anmäla till socialtjänsten om de får kännedom om något som ”kan innebära att socialnämnden behöver ingripa till ett barns skydd”. Detta bryter således den sekretess som finns mellan myndigheter (Ibid. s. 10). Skyldigheten att anmäla är ”absolut och ovillkorlig” (Ibid. s. 11) och får inte övervägas av den som omfattas av anmälningsskyldigheten.

Vad som bör anmälas

Även uppgifter som är obestyrkta eller på annat sätt svårbedömda ska anmälas, inte bara då socialnämnden kan behöva ingripa med tvångsåtgärder utan även vid brister i omsorgen som kan innebära fara för barnets hälsa och utveckling (Socialstyrelsen, 2004). Lagen gäller således inte bara när allvarliga missförhållanden misstänks, utan avsikten är också att barn ska kunna få hjälp så tidigt som möjligt vid eventuella missförhållanden. Både omständigheter i omsorgen av barnet och barnets eget beteende kan ligga till grund för en anmälan (Ibid.).

I en proposition (prop. 2002/03:53 s. 47) ger regeringen en beskrivning av olika situationer som kan ligga till grund för en anmälan. Dessa är *fysiskt våld, psykiskt våld, sexuella övergrepp, kränkning, fysisk försummelse, bristande omsorg* och *psykisk försummelse*. Med bristande omsorg avses ”alla aspekter av ett barns fysiska hälsa och utveckling” vilket bl.a. innefattar hygien, årstidsanpassade kläder och adekvat vård.

Anmälningsprocessen

En anmälan bör ske ”genast”, vilket innebär att den som omfattas av anmälningsskyldigheten inte får dröja med att anmäla de missförhållanden som misstänks till socialtjänsten. Viss

rådgöran med arbetsledaren eller med mer erfarna kollegor är tillåten, och förståelse ges även för att anmälaren kan behöva stöd, men ansvaret att anmäla är personligt (Socialstyrelsen, 2004). Även konsultation med socialtjänsten är möjlig innan en anmälan görs och barnet kan då vara anonymt. Om barnets namn framkommer under konsultationen måste dock socialtjänsten ta ställning om en utredning ska inledas (Ibid.).

Sekretess hindrar socialtjänsten att återkoppla angående hur en eventuell utredning fortskrider om inte de berörda ger sitt tillstånd till detta. I fallet med förskolan är det barnets föräldrar som måste ge sitt tillstånd till att uppgifterna lämnas ut. Socialnämnden bör dock återkomma till den som har lämnat en anmälan med uppgifter om när anmälan togs emot och vem som tog emot den samt bifoga kontaktuppgifter till denna person (Ibid.).

Tidigare Forskning

Forskningen inom detta ämne har bedrivits både i Sverige och internationellt. I inledningsfasen gjordes sökningar i svenska databaser som den nationella databasen Libris och Lunds universitets gemensamma bibliotekskatalog Lovisa. Sökningar gjordes sedan även i de internationella databaserna LibHub samt EBSCOhost och socINDEX för att skapa en helhetsbild av forskningsläget. Den internationella forskningen är i många fall gjord med flera olika yrkesgrupper, detta tas i beaktning när jag relaterar till uppgifterna. Min bedömning är dock att det ofta talas om känslan inför en anmälan utifrån ett allmänmänskligt perspektiv och jag väljer därför att ändå redovisa dessa resultat. Några forskare, vars resultat nedan redovisas, utgår från psykodynamiken i sin forskning (Killén, 1996; Pollack & Levy, 1989). Psykodynamiken innehåller en annan begreppsapparat än den jag i denna uppsats kommer att använda. Jag väljer att ändå redovisa denna forskning, men tar hänsyn till att den bygger på en psykodynamisk grund. Det bör även tilläggas att den absoluta majoriteten av den tidigare forskning som jag har tagit del av, till skillnad från denna studie, bygger på en kvantitativ metod.

Sökord

Förutom nedanstående sökord har den forskning som jag nedan refererar till hittats genom referenslistor. Detta sätt att hitta forskning på har varit till stor hjälp då det lätt kan bli förvirrande när begrepp som ”anmälningsskyldighet” och ”förskola” ska översättas till en internationell kontext.

Svenska sökord

Förskola, Förskollärare, Anmälningsskyldighet, Misstanke, Barn som far illa, Missförhållanden.

Engelska sökord

Child Care, Pre-school, Personnel, Mandatory report, Reporting, Give notice, Sweden, Abuse, Neglect, Children, Child.

Svensk forskning som genererat statistik

Det saknas nationell statistik över hur många anmälningar som har gjorts och hur många av dessa som har lett till utredning, detta gäller även en översikt av hur många barn i Sverige som misstänks fara illa (Cocozza, Sydsjö & Gustafsson, 2007; Hindberg 2006; Sundell et al. 2008). Undersökningar gjorda på förskolor i Sverige under 1990-talet visar att andelen barn som misstänktes fara illa låg runt 2.9 och 3.4 procent av de totala barngrupperna. Enstaka undersökningar som inbegrep både BVC- och förskolepersonal visade dock att personalen misstänkte att upp till 10 procent av barnen far illa (Sundell et al., 2008). Andelen barn som aktualiserades hos socialtjänsten av de som misstänktes fara illa, varierade i en undersökning gjord på skolor i Stockholm under 1990-talet mellan 13 och 23 procent (Sundell et al., 2008). En studie som undersökte samtliga anmälningar inkomna till socialtjänsten i Linköping 1998 visar att gruppen ”professionals”, i vilken skolpersonal utgjorde den största gruppen, rapporterade 1 procent av barnen i kommunen till socialtjänsten (Cocozza et al. 2007, s221).

Forskning angående faktorer som påverkar anmälningsbeteendet

Några mönster av faktorer som påverkar fullföljandet av anmälningskyldigheten när barn misstänks fara illa kan urskiljas i forskningen gjord på området. Dessa redovisas nedan under varsin rubrik.

Typ av missförhållanden

Forskning visar att benägenheten att anmäla påverkas av vilken typ av missförhållanden som anses ligga bakom misstanken om att barnet far illa. Vilken typ av missförhållanden det rör sig om varierar dock i olika undersökningar. Sundell (1997) fann i en undersökning att missbruk hos föräldrar var vanligast att anmäla medan andra har funnit att tecken på sexuellt utnyttjande hade högst sannolikhet att rapporteras (Zellman, 1990a).

Misstro mot socialtjänsten

Studier i ämnet har även visat att personer som har anmälningsskyldighet känner att situationen för barnen kan förvärras av en anmälan och ett ingripande från socialtjänsten. (Hindberg, 2006; Zellman, 1990a) Detta kan påverka benägenheten att anmäla, särskilt i fall där man tror att misstankarna kan vara obefogade (Hindberg, 2006). Andra undersökningar har visat att knappt hälften av en urvalsgrupp barnomsorgspersonal inte känner att de får tillräckligt med stöd från socialtjänsten i samband med anmälningar, vilket tros påverka inställningen till anmälningar i framtiden (Svensson & Janson, 2008; Sundell, 1997). Ett missnöje angående att anmälningar läggs ner, att de anställda inte får veta hur utredningen fortskrider eller om en sådan har påbörjats har också upptäckts. Detta, menar Sundell, skadar ett fortsatt förtroende för socialtjänsten (Sundell, 1997).

Barnets föräldrar

En studie visar att rädslan för att utsättas för obehag från föräldrars sida kan vara så stark att den påverkar benägenheten att anmäla vid misstanke om att barn far illa (Abrahams, Casey & Daro, 1992). Andra menar att en nära relation till föräldrarna och en sympati för dessa kan leda till en överidentifiering med dem och en tro på att de har mer resurser än de faktiskt har (Killén, 1996). Ett liknande resonemang för Pollack & Levy (1989) om åsikter angående att en anmälan skulle kunna förstöra för en familj som kan ha hamnat i en svår situation, men som egentligen har goda intentioner. Vidare lyfts en lojalitet mot barnens familjer fram som en bidragande faktor som kan påverka benägenheten att anmäla (Hindberg 2006; Killen, 1996). Sundell (1997) menar vidare att en nära relation med familjen kan göra att en anmälan känns som ett svek av ett förtroende och mot relationen till föräldrarna. Dessutom menar Pollack & Levy (1989) att känslan av att "skvallra" på någon annan kan framkalla en motvilja att anmäla hos personalen.

Tillräckligt starka tecken?

En anledning som i flera studier av ämnet även utmålas som en bidragande faktor till att tveka inför en anmälan, är huruvida bevisen för att anmäla är tillräckligt starka (Beck, Ogloff & Corbishley, 1994; Svensson & Janson, 2008; Zellman, 1990:b). Dessutom kunde en tvekan att anmäla uppstå om enda källan var barnet själv, vilken kan betraktas som osäker (Zellman, 1990:b). En annan studie visade att personal som fått utbildning i att identifiera missförhållanden tenderade att klassificera vinjetter med olika fall allvarligare än personal som inte hade samma utbildning (Nightingale & Walker, 1986).

Okunskap

En sista faktor som kan urskiljas i den forskning jag har tagit del av gäller den okunskap som personal med anmälningsskyldighet kan känna inför hur en anmälningsprocess går till och hur de ska upptäcka tecken på missförhållanden. Undersökningar visar att detta påverkar antalet anmälningar som görs (Abrahams et al., 1992), och att dubbelt så många anmälningar gjordes av personal med tydliga handlingsplaner (Goebbels et al., 2008).

Metod

Förförståelse

Förförståelse är en tillgång men kan också utgöra ett hinder om författaren applicerar sina egna värderingar på materialet (Aspers, 2007).

Jag har gjort en praktiktermin i Kanada på en arbetsplats som arbetade med barn och unga och hade anmälningsskyldighet gentemot myndigheter vid upptäckt av missförhållanden i klientfamiljer. Ett annat land i en annan världsdelen innebär en annan kontext och myndigheter arbetar på väldigt olika sätt i Sverige och Kanada med olika lagstiftning och ramverk att förhålla sig till. Grundfrågan och frågeställningens dilemma är dock snarlika och denna erfarenhet har format en personlig bild av hur problematiken runt frågeställningen kan uppträda. Detta är något som tas i beaktning vid materialets bearbetning, där ett försök till att vara så objektiv som möjligt har gjorts.

Val av metod

Valet av metod grundar sig delvis i mina egna förkunskaper av den sektor som undersökts. Detta bör inte ses som en fullständig förstudie av den sort som Aspers (2010) förespråkar i sin bok *Etnografiska metoder*, men erfarenheter från fältet gav en inledande uppfattning om vad som skulle undersökas i denna uppsats.

Valet av metod grundas i att ämnet ”barn som far illa” öppnar upp för djupare diskussioner som ofta kan röra sig runt tidigare händelser och som inkluderar subjektiva bedömningar avseende vad som är ett problem. Detta är ämnen som skulle vara svåra att skala ner i en kvantitativ undersökning då alla frågorna kan och bör bemötas med följdfrågor. För att ge en rättvis bild av det förhållningssätt respondenterna har till ämnet och för att kunna förstå deras perspektiv krävs därför en närhet till dem samt en undersökning av ”meningen” bakom deras beteende (Bryman, 2011, s371-372).

Av ovanstående anledning utesluts deltagande observation som metod. Deltagande vid diskussioner hade varit mycket intressant för mig, men de frågor som här undersöktes

uppkommer inte på någon daglig eller kontrollerad basis. Detta försvårar en sådan studie då jag inte har möjlighet att spendera längre tider ute på fältet (Aspers, 2010).

Valet av metod föll därför på kvalitativ intervju och, efter att ha övervägt alternativen, på valet att använda en semistrukturerad intervjuform. Enligt denna intervjuform har du som intervjuare ett antal frågor som du vill ha svar på, men samtidigt är du öppen för eventuella intressanta sidospår och bemöter dessa med följdfrågor (Ibid.). En intervjuguide innehållande ett antal olika frågor, eller ämnen, har därför använts (Se bilaga: 2. Intervjuguide).

Vid t.ex. en helt strukturerad intervju skulle jag förmodligen gått miste om mycket av det som gör denna fråga intressant, nämligen komplexiteten och övervägandena som pågår inom en person eller personalgrupp. Att följa dessa resonemang och tankebanor kändes avgörande för att få ett material som gav ämnet rättvisa. Dessutom hade jag ambitionen att kunna jämföra intervjuerna med varandra. Jämförandeaspekten gjorde att jag ville använda just den semistrukturerade intervjun istället för t.ex. den öppna ostrukturerade formen (Bryman, 2011). Jag misstänker att jag skulle kunnat få problem med att dra paralleller mellan respondenternas svar och tankegångar om jag helt och hållet låtit de ämnen som uppstått under intervjun regera. Då jag snarare hade ett tydligt fokus på vad jag ville få svar på i mina intervjuer, än en ambition att söka av ett helt område kändes därför den semistrukturerade intervjun som det mest passande alternativet för mig (Ibid.).

Insamling och bearbetning av material

Intervjuerna genomfördes på respondenternas arbetsplats mellan 2011-04-08 och 2011-04-27 och varade mellan 30 och 50 minuter. Materialet som användes vid intervjuerna var intervjuguide, diktafon samt papper och penna.

Efter varje färdig intervju transkriberades denna i sin helhet. Dessa utskrifter har sedan bearbetats och kodats i enlighet med vad Jönsson (2010) skriver angående ”prat” (s. 43-45) om olika ämnen. Detta ”prat” förekommer inte bara som svar på den fråga som berörde det aktuella ämnet, varför hela utskriften har genomskotts efter prat om kodat ämne. Jag har sedan skapat ett analyschema (Se Bilaga: 3. Analyschema). Alla citat som berörde varje huvudkod lades i ett enskilt dokument där underrubriker sedan kodades ut. De citat som finns presenterade i analysen är i minsta möjliga mån ändrade. I vissa fall har dock ändringar gjorts för att öka läsbarheten. I de fall där ord eller meningar som inte är relevanta utelämnats har detta visats med ”[...]” respektive ”[---]” och i fall där respondenterna nämner ett ortnamn har detta markerats med ”[ortnamn]”.

Urval

Samtliga fem respondenter i denna studie är kvinnor. Detta faller sig naturligt då 97% av de anställda inom Sveriges förskolor är kvinnor (Statistiska Centralbyrån, 2010). Respondenterna är mellan 30 och 53 år gamla (i genomsnitt 42,8 år) och har arbetat inom barnomsorgen i mellan 5 och 30 år (i genomsnitt 18,6 år). På frågan ”vilket yrke har du?” svarar två av respondenterna ”barnskötare” och tre av respondenterna ”förskollärare”. Tre av respondenterna har erfarenhet av arbete på förskola i andra kommuner än där de arbetar nu. Angående anmälningsskyldigheten, har tre av respondenterna direkt personlig erfarenhet av att medverka vid en anmälan enligt Socialtjänstlagen 14 Kap. 1§ (2001:453).

Urvalsprocess

Mitt urval för denna uppsats faller under vad som kan benämnas som *bekvämlighetsurval* (Bryman, 2011, 433). Jag började med att skicka ut preliminära intresseförfrågningar till ett antal olika förskolor utan större framgång. Slutligen fick jag via en kontakt tillträde att intervjua fem förskollärare på en förskola i en mindre sydsvensk kommun.

I praktiken fungerade mitt urval så att jag började med att intervjua den person jag hade fått kontakt med på förskolan varpå denna sedan hjälpte mig att komma i kontakt med fler respondenter på olika avdelningar på samma förskola. Denna metod brukar kallas *snöbollsurval*. Problemet med denna form av urval kan vara att det är osannolikt att respondenterna kommer att vara representativa för populationen. Detta faktum tillägnas dock mindre betydelse i en kvalitativ undersökning än en kvantitativ, främst på grund av att målet med en kvalitativ undersökning mer är av en beskrivande art (Bryman, 2011).

Jag övervägde även vilken spridning jag strävade efter i min undersökning. Intervjuer med anställda inom en kommun som har en viss demografisk sammansättning bör få ett annorlunda utslag än intervjuer med anställda från en kommun med en annorlunda demografi, där man är mer eller mindre van vid att hantera de frågor som jag i denna uppsats fokuserar på. Den förskola som mina respondenter arbetar på är belägen i en relativt välbärgad kommun med en homogen befolkningssammansättning som till största del består av högtbildade med etniskt svensk bakgrund. En undersökning i Göteborg med knappt 300 deltagare, varav en majoritet var personal ifrån förskolan, visade att det var vanligare att anställda i områden som betecknades som låg- och medelstatusområden identifierade barn med tecken på omsorgssvikt (Lundén, 2010). Givet att detta skulle gälla även för det område där respondenterna i denna uppsats arbetar bör det därför nämnas att de kan ha mindre erfarenhet av dessa frågor än vad kollegor i ett mer utsatt område har.

En faktor som också är relevant vid urvalet är hur länge respondenterna har arbetat inom yrket. Sannolikheten säger mig att en respondent med fler år i yrket har större erfarenhet av att hantera situationer när de misstänker att barn far illa än någon som är helt nyanställd. Detta gjorde att jag i möjligaste mån försökte få till stånd intervjuer med personer som hade arbetat åtminstone fem år inom yrket. Detta bör ses som ett försök att göra ett målinriktat urval, vilket innebär att jag strategiskt har sökt efter personer som kan tänkas vara relevanta för min problemformulering och ha erfarenhet av det som den inbegriper (Bryman, 2011).

Tillförlitlighet

Bryman (2011) menar att begreppet validitet i stor utsträckning används i samband med när material kan mätas, något som denna studie inte har för avsikt att göra. Detta gör att vissa argumenterar för att begreppet validitet över huvud taget inte går att använda när det kommer till kvalitativ forskning. Bryman hänvisar dock vidare till tre olika perspektiv på kriterier inom den kvalitativa forskningen. Jag finner LeCompte & Goetz perspektiv intressant vilket beskriver uttrycken *intern* och *extern validitet* (Bryman, 2011, s352). Den interna validiteten är enligt de båda författarna avhängig av att det finns en god överensstämmelse mellan de observationer man gör och de teoretiska idéer som utvecklas. Detta har jag i uppsatsen försökt uppnå genom att välja en teori, socialkonstruktivismen, som kan förklara respondenternas syn på olika aktörer och handlingar med adekvata begrepp. Den externa validiteten, är enligt författarna, ett problem för kvalitativa studier p.g.a. att de ofta innehåller begränsade urval och fallstudier. Denna kvalitativa studie kommer att ha både ett begränsat urval samt till viss del även kunna gå under benämningen fallstudie och kommer således inte ha någon hög extern validitet.

Avseende reliabilitet gör LeCompte & Goetz (Bryman, 2011), en liknande uppdelning. *Extern reliabilitet* är problematiskt när det kommer till denna typ av studier då det skulle innebära att en annan person skulle få samma utfall som mig vid en liknande studie. Då situationer och människor förändras över tid är det ett problem vid kvalitativa intervjuer. Till detta bör tilläggas att jag tror att mer saker än bara tid spelar roll i denna situation, som t.ex. den relation jag lyckas skapa med mina respondenter och andra tillfälligheter. Det bör dock nämnas att ovanstående faktorer, utom min relation till respondenterna, skulle vara föränderliga även vid en kvantitativ studie. *Intern reliabilitet* enligt ovanstående forskares definition är ovidkommande då denna uppsats endast har en författare. Frågan om huruvida de som gör studien har överensstämmande uppfattningar avseende vad de tolkar, ser och hör i materialet är därför inget problem.

Metodens begränsningar

I en kvalitativ studie, med ett så begränsat urval som jag här kommer att ha, är det svårt att dra några generaliserbara slutsatser. De slutsatser jag kan dra av den undersökning jag har genomfört kommer inte kunna generaliseras med andra förskollärares uppfattningar utan enbart beskriva frågan utifrån dessa fall. Bryman (2011) menar dock att det i denna typ av undersökningar främst är kvalitén på de teoretiska slutsatser som formas, som avgör generaliserbarheten. Mitt syfte är dock, snarare än att finna faktorer som är generaliserbara på alla tänkbara situationer inom barnomsorgen, att försöka begripliggöra ett agerande som vid en första anblick kan vara svårt att förstå, nämligen hur det kommer sig att förskolepersonal ytterst sällan anmäler att ett barn far illa, trots att de enligt lagen är skyldiga att göra så.

Relevant är också att de respondenter som har gett sin tillåtelse att bli intervjuade alla arbetar på olika avdelningar, men på samma förskola. Hänsyn måste därför i min analys av materialet tas till att de situationer som intervjupersonerna beskriver kan vara samma situationer som beskrivs från olika perspektiv. Då min frågeställning syftar till att undersöka vad som påverkar ett individuellt handlande hos varje person är dock detta av underordnad art, särskilt med tanke på att flera av respondenterna har erfarenhet av arbete på andra orter inom andra kommuner och delar med sig av erfarenheter även från dessa. Ett större problem för denna undersökning kan däremot vara om det finns en kultur på arbetsplatsen i att agera eller resonera runt dessa frågor på ett särskilt sätt. Eftersom samtliga respondenter verkar inom samma enhet och samma kommun är det således i majoriteten av fallen samma chef och samma socialtjänst de talar om. Det kan därför inte nog understrykas att det som framkommer i denna uppsats endast är en beskrivning av mitt specifika fall och endast kan fungera som en fingervisning i andra fall.

En annan kritik av kvalitativa undersökningar är att de ofta brister i sin transparens, vilket innebär att det är svårt att se exakt hur den som har bedrivit undersökningen har gått till väga och hur denna t.ex. konkret har utfört analysen av materialet (Bryman, 2011). Detta är något jag försöker förbättra genom att vara tydlig med varför jag har valt att intervjua just de respondenter som är med i undersökningen samt genom att vara tydlig med hur jag t.ex. har kodat mitt material i den analytiska processen. I uppsatsen kommer även citat presenteras för att läsaren ska kunna följa de tolkningar jag har gjort av materialet.

Min roll i relation till metodvalet

Att jag har samma utbildning som den kår respondenterna förväntas rapportera eventuella missförhållanden till kan säkerligen ha påverkat svaren. Frågor om anmälningsskyldighet kan

uppfattas som anklagande och jag märkte under mina intervjuer att det kunde vara svårt att tala om t.ex. de missförhållanden som respondenterna inte väljer att anmäla. Jag har därför i min kontakt med intervjupersonerna försökt förhålla mig så objektiv som möjligt för att kunna förstå deras perspektiv på problematiken.

Andersson & Swärd nämner de professionella ”grindvakter” (2008, s. 239), som har makten att ge tillträde till de domäner där de arbetar, både har ett intresse av att skydda sina klienter och av att skydda sin egen organisation. I mitt fall har det första inte varit särskilt intressant då jag faktiskt inte hade för avseende att tala med några av barnen och familjerna i min undersökning. Att eventuella respondenter skulle vilja skydda sin organisation kan dock vara högst aktuellt, särskilt med tanke på det som jag ovan nämner; vår olikhet avseende profession och ämnets känsliga natur.

Jag är medveten om att ovanstående frågor kan ha försvårat ett ärligt möte mellan mig och respondenterna i den bemärkelse att de jag har intervjuat kanske inte var benägna att öppna sig vad gäller sådant som är uppenbarligen missgynnande för sig själva eller organisationen de företräder.

För mig som ”forskare” i detta sammanhang är det också viktigt att tränga mig förbi de föreställningar och erfarenheter jag oundvikligen själv har om fältet jag studerar och så ärligt som möjligt försöka tränga mig in bakom mötet (Andersson & Swärd, 2008). Detta har jag försökt göra genom att i denna uppsats ha haft ambitionen att ta med delar av materialet som visar på samtliga åsikter som framkom under mina intervjuer (inom de ämnen jag har valt att avhandla). Det bör dock påpekas att intervjuguiden bygger på kombinationen av min förförståelse och det som andra har skrivit i ämnet. Detta har gjort att jag genom min intervjuguide styrt intervjupersonerna till vissa ämnen. Inom varje fråga har jag dock haft en strävan att förhålla mig öppet och inte låta min egen uppfattning styra t.ex. följdfrågor och reaktioner på det mina respondenter har sagt.

Vidare har jag behövt betänka att många av de svar som har givits mig är väl tidigare genomgångna av respondenten som använder sin teori och sin begreppsvärld för att förstå verkligheten. Dessa teorier och begrepp kan vara helt annorlunda än mina, och dessutom ha stöd i tidigare erfarenheter som jag inte har insikt i (Andersson & Swärd, 2008).

Med utgångspunkt i ovanstående har det varit av högsta vikt för mig att granska materialet kritiskt men samtidigt ha med mig att jag ska kunna stå för det som skrivs och presentera detta för mina respondenter. Utifrån en teori har jag dessutom gjort en tolkning som kan vara alternativ i förhållande till vad mina respondenter anser vilket kan göra att någon respondent kanske inte känner igen sig i de resonemang jag för runt citaten (Andersson & Swärd, 2008).

Etiska överväganden

Ämnesvalet är från början ett försök att minimera de etiska hinder som kan uppstå vid intervjuer med människor som befinner sig i en brukarsituation eller på annat sätt är utsatta. Då vi på skolan avråds från att överhuvudtaget intervjua eller på annat sätt involvera barn i våra undersökningar föll det naturliga valet på just anställda inom barnomsorgen. Detta befriar mig dock inte helt från de etiska överväganden som måste ske vid författandet av en uppsats som denna.

Det finns fyra huvudkrav uppställda av vetenskapsrådet vilka alla som bedriver forskning i Sverige måste förhålla sig till. Det första kravet är *informationskravet*, vilket innefattar ett krav på att respondenter ska informeras om deras uppgift i projektet och villkoren för detta, vidare ska respondenterna informeras om att de när som helst kan avbryta sin medverkan. Dessutom måste alla inslag i undersökningen som kan tänkas påverka deras vilja att medverka redovisas. Då mina respondenter aktivt har medverkat i min undersökning genom intervju ska jag ge dem denna information i förväg, senast strax före intervjun äger rum (Vetenskapsrådet, 2011).

Detta krav uppfylldes genom att de respondenter som visat intresse att delta i studien fick ett informationsbrev skickat till sig. Detta informationsbrev finns bifogat som bilaga till denna uppsats (Se bilaga: 1. Informationsbrev). Innan varje intervju påbörjades tillfrågades respondenterna om de hade läst informationsbrevet och förstått innebörden av detta.

Som ett komplement till informationsbrevet presenterade jag även kort mig själv, vad syftet med studien var, vilka metoder som kommer att användas för att samla in materialet och analysera det, att deltagandet är frivilligt och när som helst kan avbrytas och att det insamlade materialet, både inspelning och den i sin helhet nedskrivna intervjun, kommer att hanteras konfidentiellt och med varsamhet samt förstöras när uppsatsen har blivit godkänd.

Det andra kravet är *samtyckeskravet* vilket föll sig naturligt då alla respondenter är myndiga och bara kunde intervjuas om de samtyckte till detta. Frågan var inte heller av en sådan känslig karaktär att en förfrågan om deltagande i sig skulle kunna innebära något obehag för respondenterna. I detta krav ingår även att respondenterna ska kunna avbryta undersökningen om och när de känner att de vill göra det, och att intervjuaren då inte får utöva någon påtryckning eller på annat sätt försöka påverka denna att fortsätta sin medverkan (Vetenskapsrådet, 2011).

Vidare säger *konfidentialitetskravet*, att författaren i möjligaste mån ska skydda de medverkandes identitet och göra det omöjligt att identifiera dessa. Detta är av särskild vikt om det som avhandlas i undersökningen är av etiskt känslig natur (Vetenskapsrådet, 2011). Vikten av att avidentifiera respondenterna i detta fall blir stor då vissa frågor berör något som

förväntas av dem i deras arbete. De disciplinföljder (Socialstyrelsen, 2004) som gäller vid underlåtelse att anmäla enligt anmälningskyldigheten tar inte hänsyn till etiska överväganden eller annan problematik som omgärdar ämnet. För att respondenterna skulle kunna känna sig trygga krävdes därför att de kunde tala fritt till mig om detta utan att i efterhand bli ifrågasatta.

Detta krav uppfylls genom att jag, i möjligaste mån, inte använder mig av sådant material som kan härledas till vare sig respondenten, förskolan, den ort där förskolan är belägen eller någon specifik situation som involverar ett fall. Istället för namn har varje respondent givits en slumpmässigt vald siffra när det refereras till något som denna har sagt under intervjun. Alla namn på personer och platser har dessutom tagits bort ur det transkriberade materialet. Detta gäller även situationer där något specifikt har nämnts om barn eller deras familjer, vilket inte kommer att publiceras i denna uppsats med hänsyn till att uppgifter inte ska kunna härledas tillbaka till dem. Ett par respondenter berättade om specifika fall som hade varit värdefulla i analysen av denna uppsats men på grund av känsligheten och med samtyckeskravet som grund har jag valt att inte ta med dem.

Slutligen säger *nyttjandekravet* att jag inte får använda mitt insamlade material till annat än i forskningssyfte (Vetenskapsrådet, 2011). Detta krav uppfylls genom att jag bara använder det insamlade materialet till denna uppsats och genom att jag, eller någon annan, inte kommer att använda materialet i något annat syfte.

Avgränsning

Detta ämnesval omfattar ett stort område som kan angripas från många olika vinklar. Jag har i denna uppsats valt att fokusera på problemet utifrån den bild som har förmedlats genom mina respondenter. För att få en struktur samt för att behålla uppsatsens omfång greppbart har jag tvingats vara selektiv med vad jag väljer att analysera. I mina respondenters svar har det legat en tyngdpunkt på bilden av socialtjänsten, föräldrarna och den egna yrkesrollen när det kommer till de *problem* som min frågeställning rymmer. De som påverkas av detta problem är först och främst de barn som lever under missförhållanden, men då de inte beskrivs som en anledning till de problem jag vill undersöka får de en underordnad roll i denna uppsats. Syftet med denna uppsats var dock att undersöka hur barnomsorgspersonal resonerar runt situationer när barn misstänks fara illa, så som de själva beskriver dem, och inget försök att vara heltäckande på området ”barn som far illa” har gjorts.

Teori

Socialkonstruktivismen och kunskapsociologin

Vardagslivets verklighet

Kunskapsociologin enligt Berger & Luckmann fungerar som en analys av ”den sociala konstruktionen av verkligheten” (Berger & Luckmann, 1998, s 12). Man ämnar enligt denna teori att förstå de processer som i allmänhet tas för givna och blir till ”verklighet” och ”kunskap” oavsett vilken giltighet denna verklighet och kunskap egentligen har (ibid.). Man är inom denna teoretiska gren intresserad av hur den socialt konstruerade kunskap vi besitter påverkar oss och vårt uppträdande i vardagslivet.

Vardagslivet upplevs i varierande grader av närhet och avstånd. Man talar här om zoner som varierar i olika grad beroende på hur nära och påverkningsbara de är. Det arbete en person utför befinner sig i den zon som kan betecknas som nära och manipulerbar. Ett exempel kopplat till denna uppsats skulle infatta det ramverk av lagar och bestämmelser som reglerar och formar arbetet på en förskola på en strukturell nivå, en zon som kan antagas ligga utanför den direkt påverkningsbara zonen som en förskollärare eller barnskötare möter i sin vardag (Berger & Luckmann, 1998).

Ibland utsätts den del av vardagen som kan benämnas som rutinmässig för problem av olika slag (Berger & Luckmann, 1998). I denna uppsats kan ett sådant problem vara när en anställd inom barnomsorgen blir tvingad att hantera en situationen när ett barn inte får sina behov tillgodosedda i hemmet eller misstänks fara illa.

Problemen kan antingen integreras i vardagen, så länge det rutinmässiga vardagslivet går vidare, eller fortsätta vara ett problem. Problemet fortsätter att vara ett problem om det rör sig på en nivå som ligger utanför den zon som är vår verklighet och inte kan inordnas i vår rutinmässiga vardag på ett tillfredsställande sätt (Berger & Luckmann, 1998).

Typifiering

Typifieringsscheman innebär det sätt på vilket vi uppfattar och ”behandlar” andra människor. Vi tillskriver personer de egenskaper vi med vår kunskap har om vad t.ex. i detta fallet en ”förskollärare” eller en ”förälder” innebär. Så länge interaktionen mellan människor följer de mönster deras typifieringsscheman innefattar kommer denna interaktion fungera problemfritt. Typifieringarna är dock känsliga för ingripanden och modifieras efter dessa. Om den ena parten i interaktionen inte lever upp till den kunskap, eller det typifieringsschema, som den andra parten har om dennes egenskaper, kommer typifieringen att modifieras (Berger &

Luckmann, 1998). Ett exempel skulle kunna vara en interaktion mellan en förskollärare och en förälder. Förskolläraren har kanske bilden av föräldern som kärleksfull och omtänksam vid hämtningar och lämningar på förskolan. I en situation utanför förskolan stöter dock förskolläraren på familjen, och nu visar föräldern upp andra egenskaper som kanske pekar på stränghet. Denna nya egenskap kommer nu införlivas i typifieringsschemat av föräldern, och viss mån i bilden av föräldrar i stort hos förskolläraren. Typifieringsschemat modifieras alltså av den nya erfarenheten.

När erfarenheter stannar kvar i medvetandet, eller i minnet, sedimenteras de. Sedimenteringar kan sedan överföras till individer som ej har upplevt samma erfarenhet. Detta möjliggörs av språket, med vilket vi kan dela upplevelser med andra och göra sedimenteringen kollektiv. Detta leder till att de ovan nämnda typifieringarna kan överföras till andra individer i en population och därmed spridas även till dem som inte har direkt erfarenhet eller ens sannolikt kommer att komma i kontakt med det som sedimenteringen behandlar. Med tiden förenklas även dessa typifieringar då de blir svåra att komma ihåg i sin helhet. (Berger & Luckmann, 1998). Ett exempel på en sedimentering taget från denna uppsats kan vara de respondenter som aldrig själva, i sin yrkesutövning, har varit i kontakt med socialtjänsten. Detta till trots har respondenterna ändå en bild av socialtjänstens arbete som grundar sig på andras erfarenheter.

Specifika handlingar och former av handlingar typifieras, en handling som utförs av en viss kategori, t.ex. kategorin ”föräldrar”, kan inte bara utföras av *en* förälder utan av alla föräldrar. Hur en specifik förälder uppfostrar sitt barn, kan t.ex. förstås genom att denna form av uppfostring är legitim i förhållande till andra föräldrar. I om handlingen ryms inom det som kan ses som den rådande typifieringen kommer den att tas för givet av övriga i samhället. Förenklat blir en identifikation med de handlingar som utförs inom en viss typ t.ex. ”förälder” en del av den roll vi har, i detta fallet föräldrarollen. Dessa roller uppstår så snart ett gemensamt kunskapsförråd av typifierade handlingar är på väg att uppstå. (Berger & Luckmann, 1998).

I analysen av mitt material har jag valt att till stor del använda mig av Berger & Luckmanns teorier om typifieringar för att förstå mina respondenters bild av t.ex. föräldrar och socialtjänst. Jag fann att mycket av det som mina respondenter berättade för mig kunde ses som ”bilder” eller typifieringar av olika grupper, varför denna teori passar för att förstå materialet.

Meeuwisse och Swärd (2002) menar att institutionaliseringen av sociala problem är en konstruktion som aktivt utformas av olika samhällsinstanser. Här ingår t.ex. myndigheter, politiska aktörer, brukarorganisationer och media. Vissa instanser har större inflytande än

andra i sin påverkan på oss vad gäller formuleringen av vad ett problem är och vad det beror på. Massmedierna beskrivs som en viktig aktör i definierandet av vad som är ett problem då de kan skapa nya problem och förändra människors syn och känslighet på och inför ett problem. Ett exempel på detta kan vara hur media rapporterar om socialtjänsten, som i flera uppmärksammade fall de senaste åren har beskrivits i samband med skandaler som har skett.

Ideala offer och ideala gärningsmän

I denna uppsats kompletteras de socialkonstruktivistiska teorierna som beskriver hur människor socialt konstruerar sin verklighet med Nils Christies (2001) teorier om de konstruktioner av ideala offer och ideala gärningsmän eller förövare som han tycker sig finna i samhället.

Nils Christie är kriminolog och hans teorier om idealitet avseende offer och gärningsmän riktar till stor del in sig på frågor om kriminologins offer och förövare i förhållande till brottsliga handlingar. De exempel Christie använder för att personifiera sina begrepp härstammar därför ofta ur en sådan kontext. I dessa exempel är t.ex. en äldre kvinna på väg från kyrkan eller för att hjälpa någon som är sjuk ett typiskt idealt offer samtidigt som en ideal förövare t.ex. kan vara en stor man som våldsamt rånar denna kvinna för att få pengar till ett beroende (Christie, 2001).

I denna uppsats har jag använt Christies begrepp i en vidare bemärkelse och applicerar dem på den bild som mina respondenter förmedlar av vem som är att betrakta som offer och förövare i fall där barn misstänks fara illa. Christie gör själv detta i viss mån när han talar om att han vid användandet av ordet offer syftar på en ”kategori” av människor, som i sin utsatthet lättast får en ”legitimitet” som offer (Christie, 2001, s 47). Vidare skriver Christie om arbetarklassbarn som offer för skolsystemet (Ibid.), vilket är en utvidgning av teorins kriminologiska utgångspunkt.

Enligt Christie kategoriseras ett idealt offer med vissa egenskaper. Den första av dessa är att offret är svagt, varför sjuka, gamla eller mycket unga människor passar bra in i bilden som ett idealt offer. Vidare nämner Christie att ett idealt offer är upptaget med ett respektabelt projekt, samt att man befinner sig på en plats som man inte kan klandras för att vara på. (Christie, 2001). Den senare egenskapen som Christie ser hos ett idealt offer, att vara på en plats man inte kan klandras för, blir något mindre aktuell i min uppsats då jag kommer att undersöka hur respondenterna talar om föräldrar och socialtjänst utifrån begreppen. Jag kommer således inte använda begreppen på det sätt som Christie kanske främst syftar på med ovanstående kategorisering av egenskaper utan se hur upplevelsen av olika aktörernas position gentemot

varandra kan förstås utifrån Christies begrepp om ideala offer och gärningsmän.

Christie utvecklar även vad som utmärker ”icke ideala” offer och gärningsmän och menar att det inte är idealt när kategorierna flyter ihop, när gärningsmannen även är ett offer eller offret är en gärningsman. Eller om de på något sätt står nära varandra. (Christie, 2001, s. 55). Detta sätt att se på ideala offer och gärningsmän har varit till stor hjälp i min analys av hur föräldrar beskrivs av intervjupersonerna i min studie.

En ideal gärningsman har enligt Christie egenskaperna av att vara ”stor och ond” (Christie, 2001, s. 48), dessutom är den ideala gärningsmannen ”okänd och har ingen personlig relation till offret”.

Viktigt att poängtera är att jag, när jag använder denna teori i min analysdel, endast kommer använda mig av vad mina respondenter har berättat för mig om t.ex. föräldrar och socialtjänst. Jag uttalar mig således inte om dessa kategoriers egentliga status som offer eller förövare, utan redogör enbart för min tolkning av den bild som respondenterna förmedlar.

Analys

Inledning

I det insamlade materialet finns det några olika huvuddrag i hur respondenterna talar om *socialtjänsten*, *föräldrar* och relationen till dessa. I materialet framkommer även att respondenterna känner en *osäkerhet* inför tolkningen av situationer när man misstänker att barn far illa, samt en osäkerhet inför det förfarande som en anmälningssituation innebär. De svar som nedan redovisas rör sig både på en av respondenterna egenupplevd nivå samt en nivå som är hypotetisk. Även de hypotetiska resonemangen kommer att redovisas i denna analys. T.ex. förmedlar en respondent (1) nedan under rubriken ”Bilderna av socialtjänsten som hjälpare” en hypotetisk bild av att hon tror att socialtjänsten finns där om hon behöver dem. Då den teoretiska grunden till analysen ligger i socialkonstruktivismen, som den beskrivs av Berger & Luckmann (1998), tolkas de hypotetiska resonemang som förs om främst socialtjänsten, som en typifiering av dem och en förväntan om hur de kommer att agera. Detta då en erfarenhet kan sedimenteras och sedan med språkets hjälp även överförs till personer som inte har den specifika erfarenheten av det som avses (Ibid.). I denna analys kommer jag diskutera mitt material utifrån tre huvudrubriker. Först kommer jag att diskutera *Bilderna av socialtjänsten*, sedan fortsätter jag genom att diskutera *Bilderna av föräldrarna*. Problematiken med anmälningsskyldigheten diskuteras sedan slutligen ytterligare under rubriken *Osäkerhet*.

Bilden av socialtjänsten

I det insamlade materialet finns tre huvuddrag i respondenternas tankar kring socialtjänsten och dess arbete. Dessa är bilden av socialtjänsten som *anonym och frånvarande*, bilden av socialtjänsten som *förövare* samt bilden av socialtjänsten som *hjälpare*. Dessa drag i respondenternas funderingar runt socialtjänsten och samarbetet med denna kan till viss mån vara motstridiga, även inom svaren hos en och samma respondent. Detta kan bero på att respondenten talar om attityden både före och efter en situation som har inbegripit en anmälan eller om hur det såg ut i ett specifikt fall jämfört med hur det skulle kunna ha sett ut med andra förutsättningar.

Bilden av den anonyma och frånvarande socialtjänsten

Flera av respondenterna har i kontakt med socialtjänsten, i samband med anmälningssituation eller efter en sådan, upplevt en anonymitet från socialförvaltningen. Nedan berättar respondent (3) om en situation som hon inte själv varit med om men fått höra genom andra. Hon meddelar att hon själv har blivit positivt bemött men att hon har upplevt att kollegor har haft problem i sin kontakt med socialtjänsten.

Jag vet att man har ringt härifrån och inte fått tag i någon, för att det var i samband med en helg [ja] så man har fått kalla handen liksom och det känns inte bra för personalen... [...] när man då har gjort det här steget och tagit och lyft luren och sen när man får höra liksom, nej de är på semester det finns ingen som liksom... det.. vill man inte ha (3)

Respondenten beskriver här den stora uppoffring hon känner behövs för att slutligen ta ”steget” och ”lyft[a] luren”. Hon förmedlar i detta citat den känsla hon upplevde att hennes kollegor hade i samband med att de inte fick tag på någon; ”det känns inte bra”.

En annan respondent (4) hade också upplevt problem i en kontakt med socialtjänsten i samband med att hon skulle ringa och anmäla ett fall;

Ja, jag ringde men vi fick ju inte tag i någon, på kommunen egentligen [nej], och.. för det var på förmiddagen tror jag och sen så tror jag att det var nog inte.. samma dag eller dagen efter.. [---] och (vi) kände ju att när vi satt i det här.. då hade vi velat ha kontakt med den personen så att säga..(4)

Respondenten uttrycker här ett behov av att snabbt få kontakt med en någon på kommunen i en anmälningssituation. När detta inte sker uttrycks en känsla av utsatthet och en osäkerhet i hur hon annars ska agera.

En annan respondent (2) beskriver att hon efter ett fall som gällde en anmälan har undrat varför hon inte hörde mer från socialtjänsten efter att de hade skickat in anmälan. Denna undran verkar inte främst röra sig runt hur det gick i utredningsprocessen, utan riktar snarare in sig på varför ingen hörde av sig och frågade mer om vad de hade upplevt eller själva ansåg om fallet.

Det är lite märkligt tycker vi, att de inte ringde och pratade med oss... vi skrev ju... [...] sen har vi inte hört någonting mer från socialförvaltningen [nej okej] alltså vi undrade varför ringer de inte och frågar hur.. [nej] men det kanske man inte gör för det vet inte jag... för det var ingen som ringde och frågade eller undrade eller... det här som hände eller så.. (2)

Ovanstående citat om upplevelsen av socialtjänsten kan kopplas till vad socialstyrelsen skriver om den som utreder fallet. Om behovet finns, ska utredaren återkomma för att ställa kompletterande frågor. Om behov inte finns hindras dock socialtjänsten av sin sekretess gentemot familjen att berätta hur utredningen fortskrider (Socialstyrelsen, 2004).

Socialtjänsten beskrivs av respondenterna som en anonym aktör. Ett karaktärsdrag för en ideal gärningsman är att den är ”okänd” och inte har någon ”personlig relation” till offret (jfr. Christie, 2001, s48). Den relation som avses med citaten ovan är dock främst den mellan personalen på förskolan och socialtjänsten och inte den mellan socialtjänsten och barnen eller deras familjer. Detta skulle i sådant fall kunna ses som att det är personalen på förskolan som blir offret i denna relation då de söker kontakt med socialtjänsten, som i de fall som beskrivs ovan inte har kunnat nås. Detta skapar en känsla av att vara utelämnade från personalens sida.

På frågan om de har träffat någon, eller vet *vem* de ska vända sig till på socialtjänsten i fall där de kan behöva detta svarar alla, även de som nyligen har genomfört anmälningar, att de inte vet. Likaså svarar en majoritet av respondenterna att de aldrig har mött någon från socialtjänsten inom yrket eller träffat dem för någon utbildning eller liknande. I det fall där detta hade skett svarade respondenten;

Nej... det har vi inte... [...] vid något tillfälle hade vi någon sådan här kompetens-utvecklingsdag och där vi var på hur just man skulle gå tillväga när vi fick träffa dem då.. Och det var ju just sån allmän information och vi hade stationer där man gick och fick lite information om hur man skulle göra och så. (4)

Respondenten svarar något osäkert att de har haft en ”kompetensutvecklingsdag”, vilken verkar ha bjudit på information om hur ”de skulle gå tillväga” när de ”fick träffa dem”. ”Dem”

är i sammanhanget socialtjänsten.

Detta kan tyckas gå emot socialstyrelsens krav på att det aldrig får föreligga någon tvekan om vem den anmälningsskyldiga ska vända sig till (Socialstyrelsen, 2004).

Flera av respondenterna verkar också uppleva en distans till det arbete som socialtjänsten utför och en frånvaro från dem.

Det ju inte blivit någon mer dialog oss emellan.. Men jag tror att hade det varit så, så hade vi ju haft ett möte och gått vidare med det så att säga... [okej ja] För så kunde jag ändå känna att vi kunde fått det stödet (4)

Intervjupersonen svarar här på frågan om hon känt att socialtjänsten har givit något stöd, eller om ett märkbart samarbete med dem fanns. Intervjupersonen är positiv och tror att stöd och hjälp hade blivit aktuellt om anmälan hade gått vidare, detta är dock hypotetiskt då denna anmälan blev nedlagd. Intervjupersonen menar att hon i detta fall fick stöd från förskolans rektor och ledning. Nedan uttalar sig en annan respondent om kontakten med socialtjänsten.

Jag vet vi fick något i [ortnamn] [mm] för några år sedan att det kom något sånt här hur man skulle... [ja] men inget som jag känner att jag använder aktivt i mitt jobb...(5)

Intervjupersonen beskriver här vilken information som har givits dem på arbetsplatsen angående hur de ska agera när de misstänker att barn far illa. Berger & Luckmann menar att *vardagslivets verklighet* består av olika zoner som i olika grad upplevs av närhet och avstånd. Zonen av dagligt liv, i detta fall det arbete som utförs på förskolan, är den zon som lättast kan manipuleras fysiskt. För avlägsnare zoner, som inte direkt kan manipuleras, är intresset mindre intensivt än för det som uppfattas som "min värld" (Berger & Luckmann, 1998). Respondenten (5) talar i sitt citat ovan om att hon inte använder den information som har givits henne, från en zon som kan betraktas som avlägsen, i den zon som är hennes verklighet, d.v.s. jobbet.

En faktor som tros påverka yrkesgruppens syn på socialtjänsten som frånvarande tas upp av en annan respondent (3) nedan.

Jag tror att det beror på att man har den här ehm.. dåliga man tror att det är.. man ser media och de berättar: Ja de ringde 17 gånger liksom och flickan bodde fortfarande kvar i skogen hos sin pappa som.. [ja...] och tyvärr så får man en dålig bild av det... (3)

Respondenten beskriver här varför hon tror att det är många som har en negativ syn på socialtjänsten inom hennes yrkesgrupp. Media utmålas på som en bidragande faktor till den negativa synen på socialtjänstens arbete. Massmediala konstruktioner är viktiga i sin påverkan på människor, vissa problem får stor uppmärksamhet och andra mindre. I fallet ovan refererar respondenten (3) till ett fall som har fått mycket stor uppmärksamhet i media, troligtvis fallet som brukar benämnas "Fallet Lousie" i Vetlanda som fått stor medial uppmärksamhet (t.ex. i Aftonbladet, 2007) . De bilder medierna målar upp om vissa problem kan skapa nya problem, och förändra vår känslighet inför dessa. Medierna har stora resurser, vilket gör att de har större möjlighet att påverka definitionerna av problem (Meeuwisse & Swärd, 2002)

Massmedias bild av familjer som utsatta i förhållande till myndigheter förstärker, enligt Killén, identifieringen med föräldrarna till de utsatta barnen (Killén, 1996).

Enligt Christie är den idealiska gärningsmannen någon eller något som betraktas på avstånd, och ju mindre mänsklig denna person, eller icke person är, ju mer förstärks bilden av denne som en idealisk gärningsman. Christie (2001) menar att de handlingar som utförs av denna person uppfattas som så dåliga att andra handlingar, som uppfattas som mindre dåliga, kan undgå både uppmärksamhet och värdering. Ställt i relation till denna fråga skulle en dålig handling av denna värre sorten kunna vara tjänstefel av den sort som media med jämna mellanrum pekar på i socialtjänstens arbete, jämfört med den i sammanhanget lite mindre dåliga handlingen, att inte anmäla något som kanske inte är helt fastställt som missförhållanden.

Bilden av socialtjänsten som förövare

Flera av respondenterna uttalar att de har eller har haft en negativ bild av socialtjänsten som en myndighet som har en negativ inverkan på människors liv. Denna bild förmedlas bland annat av respondent (3) i citatet nedan.

Då trodde jag ju då på något sätt i botten och bakhuvudet såhär; ja men jag ringer nu och gör den här anmälan så kommer de bara tjoff, så rycker de ungen ifrån familjen och så in på något barnhem.. alltså en sån här jättedum bild av det hela. (3)

I citatet ovan beskriver respondenten den bild hon hade av socialtjänsten innan hon för första gången kom i kontakt med dem i sitt yrke. Detta är således en beskrivning av en hypotetisk bild som påverkade henne inför valet att anmäla de misstankar hon hade angående ett barn på förskolan.

I följande citat beskriver en annan respondent, som inte själv har genomfört någon anmälan

enligt Socialtjänstlagen 14 Kap. 1§, hur hon ser på anmälningsskyldigheten och det arbete socialtjänsten utför;

Du vill inte ta upp någonting om det inte finns någonting... [...] För att jag menar.. det är ju inte bra.. man ska agera för barnets bästa och.. drar man igång en så stor sak för ingenting så är inte det för barnets bästa.(5)

Det bör påpekas att detta är ett citat från ett hypotetiskt resonemang, respondenten har ej gjort någon anmälan själv och det är oklart om hon syftar på situationer när hon har känt sig osäker på om det föreligger orsak att anmäla, eller om även detta är hypotetiskt. Detta citat kan förstås på flera sätt. Det säger dels något om det dilemma som personalen känner inför dessa frågor och frågan att man måste vara helt säker innan man agerar. Dessutom säger det något om vad respondenten känner inför socialtjänstens arbete vilket beskrivs som något som är en ”stor sak”, och inte är för ”barnets bästa” om inte tillräckliga problem föreligger. En bild av att en insats från socialtjänsten skulle skada mer än hjälpa ges här. Respondenten verkar dessutom vara av åsikten att socialtjänstens arbete, även om inte tillräckliga skäl för att barnet eller familjen skulle behöva extra stöd föreligger, skulle kunna inverka negativt på barnet.

En ideal gärningsman skapar ideala offer. Respondenterna ovan talar om att de har, eller har haft, en bild av socialtjänsten som en mäktig institution som ”rycker” barn (3) eller ”drar igång en stor sak” (5). Inget nämns här om att det kan finnas goda intentioner bakom den typen av insatser. Två kännetecken på en ideal gärningsman är att den är stor och ond i förhållande till offret. Offret framställs här som idealt då det utgörs av ett barn eller en familj som kan betraktas som svaga i förhållande till myndigheten (jfr. Christie, 2001).

Som nämnt i analysens inledning menar Berger & Luckmann att erfarenheter stannar kvar i minnet och sedimenteras. Med språkets hjälp kan sedan en erfarenhet föras vidare till andra individer. Man menar även att allt eftersom dessa sedimenteringar förs vidare förenklas de, då komplexiteten kan vara svår att komma ihåg (Berger & Luckmann, 1998). Resonemangen blir intressanta då en bild av socialtjänstens arbete här förmedlas av en respondent som inte själv har varit involverad i någon kontakt med dem i sitt arbete. En erfarenhet av att socialtjänsten kan påverka ett barn negativt har således förmedlats till henne från någon eller något.

Bilden av socialtjänsten som hjälpare

Tre respondenter talade i positiva ordalag om socialtjänstens arbete, av dessa talade en respondent (3) om en egenupplevd erfarenhet och de två andra, nedan redovisade genom ett citat av respondent (1), om hypotetiska resonemang där de visar att de har ett förtroende för socialtjänsten.

Jag har faktiskt ringt och frågat hur jag ska göra. För det kan man ju göra, man kan ringa och vara anonym och fråga [ja] och få råd.. [ja] och jag måste säga såhär.. när jag gjorde det så blev jag väldigt positivt bemött så jag tycker att det är synd att man kanske inte gör det oftare...(3)

Respondenten som ovan uttalar att hon har haft god kontakt med socialtjänsten, berättade även att hon innan hon första gången skulle kontakta dem upplevde detta som något väldigt obehagligt. Enligt Berger & Luckmann är våra typifieringsscheman känsliga för ingripanden och modifieras därefter (Berger & Luckmann, 1998). I exemplet med respondenten (3) visade det sig att hon fick ett annat bemötande än det hon hade förväntat sig, och hennes typifiering gällande socialtjänsten har därför modifierats till att idag vara något positivt.

Responenten nedan (1) har aldrig i sin yrkesroll varit i kontakt med socialtjänsten men menar att;

Jag tror ändå att det är.. skulle man behöva så tror jag att de finns där. (1)

Respondenten berättar att hon känner en tilltro socialtjänsten, ”de” i citatet ovan, i fall där hon skulle kunna behöva deras hjälp. Resonemanget är hypotetiskt och bör bara ses som en positiv *inställning* till socialtjänsten som ej är understödd av egna erfarenheter. Berger & Luckmann menar att alla roller i samhället är förmedlare av specifika sektorer av det gemensamma kunskapsförrådet. Att vara specialist på sitt område, vilket socialtjänsten bör ses som i fallet med åtgärder för barn som misstänks fara illa, är ett resultat av att arbetsfördelningen standardiserats. Standardiserade lösningar har uppstått och dessa förmedlas av personer med kunskap om vissa situationer. Detta gäller samhällets samtliga delar och sektorer. Denna typifiering av vissa som specialister utgör en viktig del i det allmänna kunskapsförrådet. Specialister definieras som personer som är kunniga inom sina specialiteter men detta medför också att allmänheten måste veta vilka specialisterna är för att kunna utnyttja deras kunskap (Berger & Luckmann, 1998). Kunskapen om experterna är så till vida en del av den kollektiva kunskapen medan själva expertkunnandet inte är det, utan är förbehållet gruppen av specialister på området. I detta fall erkänner respondenten (1) specialisternas kunskap och berättar att hon räknar med att de har kompetens att hjälpa till när en problematisk situation uppstår.

Bilden av föräldrarna

I den vardagsverklighet som målas upp av respondenterna är bilden av föräldern att denna är i

underläge, att det finns en förståelse för dem och deras behov och av att en öppen kontakt med dem ses som det ideala. Dessa egenskaper sammanfogas till en helhetsbild om vad en förälder är och hur denna handlar.

Bilden av förståelse för föräldrarollen

Samtliga respondenter visar på ett eller annat sätt en förståelse för rollen som förälder. Flera av respondenterna ger exempel från sina egna erfarenheter som föräldrar för att beskriva varför de tycker att relationen till och bemötandet av föräldrarna är viktig. Nedan följer två citat av respondent (3) och (1) som beskriver en förståelse för reaktioner när en förälder konfronteras med ett besked om att deras barn kan ha utvecklingssvårigheter.

Man måste alltid.. alltså.. alltid tänka på att de här föräldrarna gör de bästa de kan, de gör så gått de kan och gör det de tror är det bästa utifrån sina förutsättningar. Man kan ju aldrig utgå från att någon inte tycker om sitt barn (3)

Hänsyn måste tas till att respondenten (3) i citaten ovan syftar på reaktioner från föräldrars sida i samband med att de delges en misstanke om att deras barn kan ha någon form av utvecklingssvårighet och inte talar om en situation där hon misstänkt att barnet för illa. Det bör dock påpekas att det i regeringens riktlinjer för situationer som kan ligga till grund för en anmälan nämns ”brister i omsorgen” och ”psykisk försummelse”. Det kan bl.a. innebära att barnets grundläggande behov inte uppmärksammas (prop. 2002/03:53 s. 46 & s. 49). I dessa riktlinjer tas ingen hänsyn till om föräldrarna ”tycker om” sitt barn eller inte, vilket intervjupersonen ovan lägger vikt vid.

Även respondent (1) har förståelse för föräldrar i denna situation;

Jag menar det säger ju sig själv, alla vill vi ha ett barn, och alla vill vi ha ett barn som är friskt [ja] och får vi inte det... nej... då har vi ett sorgearbete som ska arbetas igenom och litegrann en förbjuden sorg. För du fick ett barn... [ja] men det var inte som alla andra [nej] (1)

Vardagslivet skapas av de konstruerade typifieringar vi har av andra, och med dessa typifieringar kommer förväntningar på olika egenskaper hos andra. Ovan syns två exempel på att det i bilden av föräldrar hos de båda respondenterna finns en föreställning om att alla föräldrar vill sina barn väl. Denna kunskap formas till en verklighet som sedan tas för given (Berger & Luckmann, 1998). Som sagt bör hänsyn tas till att citaten hade sin grund i en förståelse för föräldrarnas, stundtals häftiga, reaktioner vid ett besked om att något eventuellt är problematiskt med deras barns utveckling, på frågan om hur en ”dåligt fungerande

föräldrakontakt” kan se ut.

Nedan talar respondenten (2) om hur arbetet och ansvaret för andras barn skapar en unik relation till föräldrarna.

Ehm.. och där kanske vi... alltså man hittar ju och ser det för vi har ju nära kontakt.. [mm] det är deras ögonstenar... det är deras stjärnor som de lämnar in till oss... [ja, precis] och det är ju faktiskt så... som de lämnar här hela dagen...(2)

Konstruktioner av rollertypologier, i detta fall föräldrarollen är starkt sammankopplat med institutionaliseringen av handlingar. En individ typifierar både sina egna och andras handlingar. Berger & Luckmann (1998) menar att individer delar specifika mål och aktivitetsfaser som i olika mån sammanfaller. Vidare innebär detta att inte bara specifika handlingar typifieras, utan även former av handlingar. Detta innebär att handlingar som utförs av någon inom vad den allmänt rådande typifieringen av föräldrarollen tillåter, kommer att tas för givna som legitima för den myndighet en förälder har över sina barn. Den förståelse som ovan visas för en negativ reaktion från föräldrarna vad gäller farhågor om t.ex. utvecklingssvårigheter hos det egna barnet kan ses som ett exempel på givandet av en sådant legitimitet från respondenternas sida.

Bilden av föräldrar som förövare

Några respondenter nämner föräldrarnas reaktion efter en eventuell anmälan som en stark påverkansfaktor. Nedan ett citat av respondent (1).

Alltså man kan ju bli väldigt räligt utsatt från föräldrarnas sida, man kanske rent av måste se till att den här personalen kommer ifrån barngruppen (1)

Citatet ovan grundar sig bland annat i en situation där man i personalen hade meddelat rektorn att de hade misstankar angående en familj, vilket sedan fick starka konsekvenser i form av att en förälder blev aggressiv och kom till förskolan. Detta fall gick enligt respondenten inte vidare till att anmälas till socialtjänsten. Om det berodde på att misstankarna upplevdes som obefogade, på att föräldern reagerade aggressivt, eller något annat står dock oklart.

En annan respondent uttalar sig angående att ställa upp som vittne i rättsprocesser som rör vårdnadsfrågor;

liksom ska mitt namn nu stå på det här och ropas upp i rätten liksom.. kommer den här personen

då söka upp mig sedan och sådana här grejjer... Det vet man ju aldrig... men samtidigt så måste man någonstans vara medveten om.. man har tagit på sig det här; och man har det här jobbet. (3)

Ovan ger två respondenter en bild av att de själva i sin yrkesroll, men även privat kan bli utsatta av föräldrar i sammanhang som de som nämns ovan. Detta visar även att föräldrar kan ses som ideala förövare i förhållande till personalen, som i fall som dessa ger en bild av att de kan bli offer. Här kan man tala om att offret blir utsatt när de är involverade i det som kan benämnas vara ett respektabelt projekt (jfr, Christie, 2001), nämligen att stå upp för ett barn som är utsatt. Respondenten (3) nämner ovan att ”man [...] måste [...] vara medveten om... man har tagit på sig det här”. Vilket tyder på en förståelse för yrkesrollen som förskollärare, och ansvarskänslor inför de barn som är utsatta. Samtidigt kan man fundera på om detta är den rådande inställningen, eller om situationer som de ovan kan påverka förskollärare att inte gå vidare med anmälningar.

Bilden av föräldrar i behov av trygghet

En majoritet av respondenterna talar dessutom, i motsats till den bild som ovan ges av föräldrar som förövare, om föräldrar som individer som behöver känna trygghet. Ofta nämns barnens trygghet och föräldrarnas trygghet i samma mening. Citaten kan dessutom ses som att respondenterna (3), (2) och (5) nedan ser ett visst ansvar för föräldrarna som en del av yrkesrollen. Hänsyn måste tas till att intervjupersonerna i dessa fall inte talar om föräldrar specifikt utifrån en anmälningssituation utan förmedlar en generell bild av sin syn på denna grupp.

När föräldrarna blir trygga, så blir barnen trygga, och det här är viktigt att... jätteviktigt och förstå.. (3)

Och faktiskt ibland så är vi väldigt mycket förebilder för föräldrarna också. (2)

Ofta är det ju inte bara barnen du har hand om, du har ju även bakgrunden hos föräldrarna. (5)

Enligt logiken i citatet ovan att trygga föräldrar leder till trygga barn (3) kan det te sig logiskt att personalen kanske inte i första hand skulle välja att göra en anmälan till socialtjänsten. En sådan anmälan skulle kunna leda till otrygga föräldrar, och enligt respondenten ovan leder otrygga föräldrar till otrygga barn. Som sagt måste hänsyn tas till att citaten inte rörde sig om en anmälningssituation utan rörde sig på en mer generell nivå angående föräldrakontakt.

Bilden av att föräldrarnas behov är underordnade barnens framkommer också, nedan ett

citat av respondent (1);

Sen har vi ju föräldrakontakten... den är ju också viktig men... i första hand vill jag nog ändå tycka att det är barnen som ska ha det bra och det är trots allt de som är här. (1)

Till skillnad från i citatet ovan beskrivs dock föräldrar av flera av respondenter som personer som kan vara, unga, oerfarna och behöver trygghet. Ett idealt offer beskrivs helst som en person som är svag i förhållande till en gärningsman, något som ligger nära den bild som ovan förmedlas. Bilden av det ideala offret förstärks dessutom av att denna upprätthåller sig med en respektabel aktivitet (Christie, 2001), något som kan kopplas till vad Pollack & Levy (1989), nämner om familjer som har en svår situation och har goda intentioner.

Bilden av en bra (och dålig) föräldrakontakt

På frågan vad som kännetecknar en god föräldrakontakt svarar samtliga respondenter öppenhet och transparens mellan hem och förskola i någon form. Denna bild sammanfattas nedan av ett citat av en respondent (5) som menar att det är viktigt att föräldrar ska känna att de ska kunna komma till henne om det har hänt något.

Man.. ehm.. ja alltså du har öppen.. en öppen relation.. [mm] Att jag kan ta upp saker som att idag har det här och det här hänt och dom känner att de kan komma till mig och.. om det är något de reagerar på eller liksom... både bra och dåliga saker.. (5)

På frågan om vad som kännetecknar en negativ föräldrakontakt förmedlas en motsatt bild av föräldrar som inte har en öppenhet gentemot förskolan och som t.ex. inte berättar om problem som har uppstått i hemmet. Flera respondenter menar i likhet med citatet nedan av respondent (4), att detta är ett problem då detta kan avspeglade sig i barngruppen och kan behöva bearbetas.

Mm, en dålig föräldrakontakt kan vara de som bara kommer in och säger hej, och så tar de sitt barn och så säger knappt hej då när de går.. [...] och det kan också vara de föräldrar som inte har den här kontakten när det har hänt saker.. det kan ju vara saker hemma som barnen berättar att det har hänt någonting (4)

Angående relationen till familjen när eventuella problem uppstår ges motstridiga bilder av respondenterna, en respondent (5) talar om en nära relation till familjen i dessa sammanhang som något positivt som kan underlätta kontakten.

Just att man har en bra relation med föräldrarna så tror jag att man kan ta upp sådana saker... [mm] Det... jag tror att det är en.. det är också en orsak eller en anledning till att ha en bra föräldrakontakt.. för då kan du ta upp de jobbiga grejjerna också, [mm] ju bättre kontakt du har desto lättare är det att ta upp det med [---] tar man in dem i ett sånt här rum och sätter sig ner.. så blir det en väldigt formell situation. [mm] Och då kanske det räcker med att man påpekar det. (5)

En tro på att det finns tillräckliga resurser att hantera problemen på plats, ökar sannolikheten för att man inte gör en anmälan till socialtjänsten. I sådana fall är ett vanligt förfarande att de anställda tar upp problematiken med någon av föräldrarna (Hindberg, 2006, s 129; Janson & Svensson, 2008, s29). Detta skulle kunna tolkas som en misstro mot de som har en specialistroll i ämnet, i detta fall socialtjänsten. Enligt Berger & Luckman bygger samhället på att allmänheten har kunskap om vart de ska vända sig om ett problem som ligger utanför deras egen vardagsverklighet uppstår. I detta fall kan man tolka respondentens åsikt som att hon vet vart hon ska vända sig om det skulle behövas, men att hon inte ger specialisterna legitimitet att lösa problemen. Respondenten förmedlar här en bild av att det kan "räcka" att ta upp det med föräldrarna på förskolan, och således lösa problemet i den direkt manipulerbara zon som hennes arbete innebär.

Nedan berättar respondenterna, (3) och (2), däremot snarare om att en nära kontakt med föräldrarna i en sådan situation gör det svårare att hantera frågor som rör problem.

Det som var annorlunda där var ju att man kom så nära familjen och föräldrarna, så där var det väldigt svårt att jobba med den här svåra biten (3)

Visst sen förstår jag att man inte... för man ska ha en viss relation. Man ska ju inte vara kompis med föräldrarna, då tror jag det blir fel för barnen.. men man ska ju ha en god kommunikation. (2)

I början av denna del redogjordes för hur vardagslivet, enligt socialkonstruktivismen, skapas genom de typifieringar vi har av andra, då gällde det förståelsen för föräldrarollen. Giltigheten av den kunskap som finns angående vardagslivet tas för given "tills vidare" (Berger & Luckmann, 1998, s58). Så länge dessa kunskaper fungerar tillfredställande är individen beredd att låta tvivel vara underordnade. Om ett problem uppstår utmanas den verklighet som individen har konstruerat med typifieringar om hur föräldrar handlar. Detta kan antingen hanteras genom att reintegrera det som har hänt i vardagslivets verklighet, hantera det som ett problem och försöka finna en lösning på detta eller dra slutsatsen att det som inträffar rör sig i en annan zon som inte kan betraktas som den vardagliga verkligheten (Ibid.).

Osäkerhet

Flera av intervjupersonerna nämner att de upplever att det finns en osäkerhet inför frågor som

har att göra med situationer där barn misstänks fara illa, känslan av osäkerhet kan delas upp i två kategorier; en angående *tolkningen av barnet* samt en angående kunskapen om *anmälningförfarandet*.

Tolkningen av barnet

Två respondenter menade att det kunde vara svårt att avgöra och värdera de tecken som gavs på att eventuella missförhållanden förekom. En respondent (5) menar att hon inte vill ”ta upp någonting” vilket tolkas som att anmäla till socialtjänsten, om ”det inte finns någonting”.

Man vill inte göra någonting som inte... alltså [nej] du vill inte ta upp någonting om det inte finns någonting.. (5)

En annan respondent (4) menade att det kan finnas ett problem avseende om man ska tro på allt som barn säger.

Därför att, det är jättesvårt att veta.. [mm] För säger barnet en sak... ska man tro allt de säger? Är lite fantasier? (4)

Detta står i kontrast till det som socialstyrelsen skriver angående att misstankar inte får bli ett föremål för övervägande; ”Misstankarna om att barn riskerar att fara illa behöver inte vara bekräftade och anmälaren behöver inte spekulera i orsakerna till eventuella tecken på att barn far illa eller i skuldfrågan” (Socialstyrelsen, 2004, s. 12). Det finns således inget krav på personalen att de ska värdera huruvida misstankarna stämmer eller inte. Respondenterna ovan förmedlar en bild av detta övervägande, och visar på dels en ovilja att ”ta upp” något om det inte ”finns någonting” (5) samt ställer sig frågan hur man ska relatera till det som barn säger.

Ytterligare en respondent berör detta i citatet nedan som svar på min fråga om hur hon kom fram till att hon skulle göra en anmälan.

Men jag var helt säker då.. för där gick liksom.. det var.. jag kan säga såhär; det var.. det hade jag sett symtom på andra saker innan också som jag förstod att detta var sant också (3)

Respondenten i citatet ovan fortsätter sedan med att beskriva egenskaper hos föräldern, som förutom misstankarna som förmedlades via vad barnet sade, stärkte hennes bild av att problem förelåg och gjorde henne ”helt säker”.

Typifieringen av barn verkar i mångt och mycket innehålla egenskaper som gör att det är

svårt att avgöra om de talar sanning eller ej. Om detta är det enda tecknet på att missförhållanden förekommer, och givet att de egenskaper som upplevs hos föräldrarna faller inom de allmänt rådande typifieringar som existerar för denna grupp, verkar det därför uppstå ett problem i hur anställda ska värdera och gå vidare med uppgifter som endast härstammar ifrån det som barnen säger (jfr. Berger & Luckmann, 1998). I citatet hos respondent (3) ovan kan vi se ett exempel på när föräldern låg utanför den typifiering som respondenten hade om en förälder som tar väl hand om sina barn, detta förstärkte hennes misstankar och gjorde att hon valde att vända sig till socialtjänsten.

Förfarandet att anmäla

Samtliga respondenter som själva hade medverkat vid en anmälan menar att det fanns en osäkerhet angående hur de skulle gå till väga innan de gjorde sin första anmälan, man talar om att det kändes ”jätte stort” (2) och att det var ”jättesvårt” (5).

Det slutade ju med att vi fick göra en anmälan... en barn i fara anmälan... och bara det är ju.. jätte stort, det har jag ju aldrig gjort, jag visste inte hur jag skulle gå till väga. [...] det var helt kaotiskt allting... (2)

Men det var ju nytt för oss.. vi visste inte heller liksom, det var jättesvårt. Men nu vet man, man vet hur man ska agera själv, och hur man ska meddela dem.. (3)

En respondent (1) berättar att hon utnyttjade möjligheten att ringa till socialtjänsten för att fråga om råd och säger att hon innan sin första kontakt med dem trodde att det skulle ”drabba” henne väldigt mycket.

Då jobbade jag ju en större stad så.. och då ringde jag ju till socialförvaltningen och frågade bara efter råd.. hur ska jag göra? Jag tror att jag vill göra en anmälan... Eller ska jag göra en anmälan, hur går man tillväga? [---] För att jag hade i alla fall den... att när jag ringde första gången så trodde jag att det skulle drabba mig så mycket.. (3)

Samtliga respondenter som själva har genomgått en anmälningsprocess menar att de innan första gången de kontaktade socialtjänsten upplevde en förvirring angående vad de skulle göra. Dessa respondenter menar även att de efter denna upplevelse har lärt sig något och att de nu vet bättre hur de ska hantera en liknande situation. Berger & Luckmann menar att vardagslivet indelas i olika sektorer som uppfattas rutinmässigt eller innehållande problem av olika slag. När man ställs inför ett problem som inte har inordnats i den rutinmässiga sektorn tvingas individen att bege sig in i en

annan ”värld” (Berger & Luckmann, 1998, s 36). Vardagslivets verklighet lämnas inte, utan berikas snarare av den nya erfarenheten, i detta fall ett anmälningsförfarande. Här menar Berger & Luckmann att något uppfattas som problemfritt om det kan införlivas i den rutinmässiga sektorn av vardagslivet, som då kommer att kunna fortlöpa utan avbrott. Om ett problem skulle befinna sig utanför vardagslivets verklighet uppstår emellertid ett problem av den sort som inte kommer att kunna integreras i den rutinmässiga delen av vardagslivet.

Slutdiskussion

I denna studie har jag undersökt hur personal inom barnomsorgen resonerar i fall där de misstänker att barn far illa. Undersökningen har till skillnad från mycket av den forskning som tidigare är gjord i ämnet bedrivits med en kvalitativ metod som utgångspunkt vilket ger en ökad förståelse för *hur* respondenterna resonerar kring och beskriver ämnet.

Samtliga respondenter beskriver att de innan de gjorde en anmälan första gången upplevde det som något problematiskt. Olika anledningar ges till detta, bland annat en rädsla för att själv bli utsatt för obehag, att det var svårt att få tag på rätt person eller en okunskap angående hur de skulle hantera situationen. Hur de anställda resonerar angående situationer där de misstänker missförhållanden men väljer att inte anmäla, står i denna studie oklart då få sådana situationer nämndes under intervjuerna. Min inställning är dock att flera resonemang som framkommit i materialet kan ge fingervisningar i detta fall.

Bilden av socialtjänsten är dubbel men övervägande negativ från respondenternas sida. Man menar att det finns en frånvaro och en anonymitet från socialtjänsten och man talar om den som något stort och okänt som inte gör gott för människor. I flera avseenden beskrivs socialtjänsten med begrepp som skapar en bild av en ideal förövare. En positiv bild förmedlas också, både från respondenter som har och inte har varit i kontakt med socialtjänsten. En anledning till denna positiva bild är att typifieringen om bilden av socialtjänsten som någonting negativt har förändrats till att bli något positivt efter kontakten. En annan anledning är tron på att socialtjänsten som specialist kan stå till förfogande när det behövs. I de fall där kontakten med socialtjänsten har varit anonym och ensidig och inte lett till någon uppenbar förändring är dock bilden i efterhand negativ. Då majoriteten av respondenterna berättade att de hade, eller hade haft, en bild av socialtjänsten som en anonym aktör som inte gör gott, framstår det, enligt denna bild, som logiskt att inte i första hand vända sig till dem.

Bilden av föräldrarna är också dubbel. Föräldrar beskrivs i majoriteten av fallen som personer som det är viktigt att ha bra kontakt med. I likhet med barnen beskrivs också föräldrar som personer som behöver känna trygghet, och man kan ibland se att bilden av barnet och

föräldern blir till en enhet. En förståelse, som i flera fall grundar sig i egna upplevelser finns också för föräldrarna. Typifieringsschemat för föräldrar verkar till största del bestå av positiva egenskaper och innehålla bilden av dem och familjen som ett offer. Detta står i kontrast till den bild som förmedlas av socialtjänsten som en förövare. En motsatt bild ges också av föräldrar, denna bild innehåller rädslan för att utsättas av en förälders ilska om missförhållanden i familjen anmäls. Både den positiva och den negativa bilden av föräldrar skulle kunna tänkas påverka benägenheten att anmäla en misstänkt situation. Den ena bilden som förmedlas är av den utsatta föräldern, offret, som behöver trygghet och där det ideala är en öppen kontakt. Den andra bilden, av den hotfulla föräldern, ger oss bilden av personalen som offer som kan bli utsatta om de gör föräldern upprörd. Ingen av dessa bilder bör öka sannolikheten för att en anmälan görs. Den första bilden visar på en sympati med föräldern och familjesituationen och en anmälan skulle i detta fall kunna innebära ett hot mot den öppna kontakten och den relation som finns. Bilden av föräldern som en förövare, någon som man inte vill bli utsatt för, gör det också troligt att en tvekan uppstår om rädslan för repressalier blir för stor.

Till bilden ovan läggs även två andra faktorer till när respondenterna talar om situationer när de misstänker att barn far illa. Dels så pekas det på att bristen av erfarenhet och kunskap om hur man ska agera är ett problem i dessa situationer. Dels så pekas det på att det kan vara svårt att veta hur man ska relatera till misstankar som inte känns helt säkra. Ett problem uppstår när tecknen på missförhållanden inte är tillräckligt starka, och kanske främst när de bara kommer ifrån barnet. Känslan av att man vill vara ”helt säker” innan man går vidare förmedlas av flera respondenter. Detta synsätt skiljer sig tydligt från lagtexten som endast kräver en misstanke för att en anmälan ska göras. Till detta kan kopplas att tidigare forskning på området har visat att typen av missförhållanden som föreligger spelar stor roll för i vilken grad personal anmäler till socialtjänsten.

Enligt ovanstående resonemang har jag därför i denna undersökning funnit att flera faktorer spelar roll för hur personalen inom förskolan resonerar och agerar vid misstanke om att ett barn far illa.

Med vetskapen om detta kan man sedan vidare diskutera hur lagen är formulerad. Enligt denna ska anmälan ske *genast*, även om inte uppgifterna är helt säkra. Detta då de barn som far illa ska kunna hjälpas i ett så tidigt stadium som möjligt. Enligt riktlinjerna ges en möjlighet att överlägga med kollegor, samt att ringa till socialtjänsten angående ett anonymt fall för att få råd och stöd. Samtidigt bör en anmälan till socialtjänsten ske *genast*, och den som har upptäckt missförhållandena är personligen ansvarig för att detta sker. Det råder oklarheter om vad detta innebär, särskilt när dessa båda alternativ ses i ljuset av varandra.

Intervjupersonerna beskriver en problematisk yrkesroll. I detta yrke är en god relation med barnens familjer av stor vikt för att arbetet ska fungera och en god kommunikation mellan förskola och familj är en förutsättning för detta. I fall där det uppstår problem av den sort som studeras i denna uppsats kan dock detta vara till nackdel för barnet då det försvårar ett agerande från förskolepersonalens sida. Den nära relationen bör dessutom sättas i ljuset av den obefintliga kontakt som verkar finnas med socialtjänsten och den okunskap som finns om dess arbete. Bilden av socialtjänsten verkar i mångt och mycket byggas på historier om misslyckanden och omhändertaganden av barn när det i själva verket, förutom omhändertagande, finns en uppsjö av mindre omfattande stödåtgärder som används. Ett närmare samarbete kan sannolikt underlätta förfarandet med anmälningar, öka förståelsen mellan yrkesgrupperna och göra relationen mer personlig. För att återkoppla till begreppen om ideala offer, ideala förövare och de typifieringsscheman som har diskuterats i analysen skulle detta kunna innebära att de sedimenterade typifieringarna om socialtjänsten kommer att modifieras och att detta förhoppningsvis skulle ske i en positiv riktning vid en mer personlig relation. Bilden av socialtjänsten som den anonyma gärningsmannen skulle åtminstone bli mindre påtaglig. En slutsats är att de dilemman som förskolepersonal möter i dessa frågor förtjänar mer uppmärksamhet. Detta framförallt för de barns skull som idag, enligt tidigare undersökningar, i stor omfattning lider av missförhållanden som inte kommer till socialtjänstens kännedom.

Referenslista

Abrahams, Nadine, Casey, Kathleen & Daro, Deborah (1992) Teachers' knowledge, attitudes, and beliefs about child abuse and its prevention. *Child abuse & neglect*, vol 16, 229-238.

Aftonbladet (2007) *Våldtogs av sin far i fem år* (elektronisk)
<<http://www.aftonbladet.se/nyheter/article10922576.ab>> (2011-05-20)

Andersson, Gunvor & Swärd, Hans; Kapitel 15. *Etiska reflektioner*. I Meeuwisse, Anna & Swärd, Hans & Eliasson-Lappalainen, Rosmari & Jacobsson, Katarina (red) (2008). *Forskningsmetodik för socialvetare*. Stockholm: Natur och Kultur

Aspers, Patrik (2007). *Etnografiska metoder: att förstå och förklara samtiden*. Malmö: Liber

Barnombudsmannen (1998) *Anmälningsskyldighet när barn far illa* (Elektronisk)
<<http://www.barnombudsmannen.se/Adfinity.aspx?pageid=3201>> (2011-05-20)

Beck, Kirk, A., Ogloff, James R. P. & Corbishley, Anne (1994) Knowledge, Compliance, and Attitudes of Teachers Toward Mandatory Child Abuse Reporting in British Columbia. *Canadian Journal of Education*, 19, 1, 15-29.

Berger, Peter L. & Luckmann, Thomas (1998) *Kunskaps sociologi; hur individen uppfattar och formar sin sociala verklighet*. Wahlström & Widstrand.

Bryman, Alan (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder (uppl. 2)*. Malmö: Liber

Christie, Nils (2001) "Det idealiska offret". I Åkerström, Malin & Sahlin, Inger (red.). *Det motspänstiga offret*, Lund: Studentlitteratur.

Cocozza, Madeleine, Gustafsson Per A. & Sydsjö, Gunilla (2007). Who suspects and reports child maltreatment in Sweden? Is there a reliable mandatory reporting process? *European Journal of Social Work*, 10, 2, 209-223.

Goebbels, A. F. G., Nicholson, J. M., Walsh, K. & De Vries H. (2008) Teacher's reporting of suspected child abuse and neglect: behaviour and determinants. *Health Education Research*, 23, 6, 941-951.

Hindberg, Barbro (2006) *Sårbara barn -att vara liten, misshandlad och försummad*. Stockholm: Gothia.

Jönson, Håkan (2010). *Sociala problem som perspektiv. En ansats för forskning och socialt arbete*. Malmö: Liber

Killén, Kari (1996) How far have we come in dealing with the emotional challenge of abuse and neglect? *Child abuse & neglect*, 20, 9, 791-795.

Lundén, Karin (2010) *Att identifiera omsorgssvikt hos förskolebarn*. Stiftelsen Allmänna Barnhuset.

Meeuwisse, Anna & Swärd, Hans (2002) ”Vad är ett socialt problem?”. I Meeuwisse, Anna & Swärd, Hans, (red.) *Perspektiv på sociala problem*, Stockholm: Natur och Kultur.

Nightingale, Narina N & Walker, Elaine F. (1986) Identification and reporting of child maltreatment by head start personnel: Attitudes and experiences. *Child Abuse & Neglect*, 10, 191-199.

Pollack Jerrold & Levy, Sheldon (1989) Countertransference and failure to report child abuse and neglect. *Child abuse & neglect*, vol 13, 515-522.

Regeringens proposition 2002/03:53. *Stärkt skydd för barn i utsatta situationer m.m.*

Socialstyrelsen (2004) *Anmälningsskyldighet om missförhållanden som rör barn*.

Socialtjänstlag SFS 2001:453

Statistiska Centralbyrån (2010) *På tal om kvinnor och män – Lathund om jämställdhet 2010*. (elektronisk)

<http://www.scb.se/statistik/_publikationer/LE0201_2010A01_BR_X10BR1001pdf> (2011-05-20)

Sundell, Knut (1997) Child care personnel's failure to report child maltreatment: some Swedish evidence. *Child abuse & Neglect*, 21, 1, 93-105.

Sundell, Knut, Egelund, Tine, Andrée Löfholm, Cecilia & Kaunitz, Catrine (2008) *Barnavårdsutredningar – En kunskapsöversikt*. Stockholm: Gothia.

Svensson, Birgitta & Janson, Staffan (2008) Suspected child maltreatment: Preschool staff in a conflict with loyalty. *Early Childhood Education*, 36, 25-31.

Vetenskapsrådet. *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. (elektronisk) <<http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf>> (2011-05-20)

Zellman, Gail L. (1990:a) Report decision making among mandated child abuse reporters, *Child abuse & Neglect* 14, 325-336.

Zellman, Gail L. (1990:b) Child Abuse Reporting and Failure to Report among Mandated Reporters : Prevalence, Incidence, and Reasons, *Journal of interpersonal violence*, 5, 3, 3-22.

Bilagor

1. Informationsbrev

LUNDS UNIVERSITET
Samhällsvetenskapliga fakulteten

Hej,

Mitt namn är Jakob Wendén och jag läser sjätte terminen på socionomutbildningen vid Lunds Universitet. Jag har nyligen påbörjat skrivandet av min C-uppsats. Min studie kommer att beröra hur personal inom förskolan resonerar runt ämnen som rör den anställdas yrkesroll främst i förhållande till barnen och deras familjer.

Syftet med min undersökning är att skapa ökad förståelse för den yrkesroll som personal inom förskolan har.

Jag undrar om det finns förskollärare/barnskötare med längre erfarenhet av arbete på förskola i er arbetsgrupp som vill ställa upp på en intervju. Intervjun beräknas pågå högst en timme. Tillsammans bestämmer vi tid och plats som passar Dig. Intervjun kommer att skrivas ner ordagrant och för att förenkla denna process kommer den att spelas in. Om Du absolut inte skulle vilja detta kan vi lösa det på annat sätt. Inspelning och skrivet material kommer att avidentifieras och förvaras på ett sådant sätt att endast berörda personer har tillgång till detta. Inga uppgifter kommer att kunna härledas till arbetsplatsen eller enskild person.

Deltagandet vid intervjun är helt frivilligt. Väljer Du att delta kan Du när som helst, utan närmare förklaring, avbryta intervjun.

Intervjun kommer bland annat beröra hur det är att arbeta på förskola, hur en dag ser ut på förskolan, hur kontakterna med barnens familjer ser ut och hur man som anställd resonerar runt situationer där man funderar på om ett barn kan behöva extra stöd eller omsorg.

Med vänlig hälsning

Jakob Wendén
Socionomstuderande
Socialhögskolan
Lunds universitet

Tove Harnett
Handledare

Du är Välkommen att kontakta mig om Du har frågor eller om Du vill ha ytterligare information om studien på telefon 0708 – 740866 eller e-post: jakobwenden@hotmail.com

2. Intervjuguide

Intervjuguide.

Bakgrundsinformation:

Födelseår

Yrke

Hur kom det sig att du började arbeta inom förskolan?

Någon intern eller vidareutbildning?

Haft andra yrken?

Hur länge har du arbetat inom förskola?

≡ Har du arbetat på andra förskolor än denna?

Skulle du vilja berätta hur en dag kan se ut på förskolan?

Vilken/vilka uppgifter tycker du är viktigast i ditt arbete?

Hur ser era kontakter med barnens familjer/föräldrar ut?

≡ Hur ofta möts ni / under vilka former?

≡ Vad är det som fungerar bra? Berätta.

≡ Är det något som inte fungerar i föräldrakontakten? Berätta.

Har du någon gång funderat på om ett barn kanske inte får sina grundläggande behov tillgodosedda i hemmet? (eller om allt kanske inte "står rätt till").

≡ Vad fick dig att göra fundera på det? Berätta.

≡ Har du pratat med någon kollega om detta?

≡ Har du upplevt att ni i en arbetsgrupp har olika åsikter om hur ni ska gå tillväga? (hur kan detta ta sig till uttryck?) (Vem har slutgiltiga ordet?)

Upplever du att det finns någon fungerande samverkan med socialtjänsten och/eller ett fungerande stöd för dig i fall där du misstänker att ett barn kan behöva extra stöd och omsorg?

≡ Hur påverkar detta dig / är det något du saknar?

≡ Vilket stöd anser du behövs i sådana här situationer?

≡ Hur skulle du vilja att stöd och samverkan utformades?

Har du någon gång gjort eller övervägt att göra en anmälan till socialtjänsten? (eller varit med om / delaktig)

≡ Vad fick dig att göra/inte göra detta?

≡ Hur upplevde du det?

≡ Skulle du vilja berätta lite mer?

Är det något du vill tillägga eller fråga om?

Tilläggsfrågor: Berätta! Utveckla! Ge exempel! Skulle du vilja berätta lite mer?.

3. Analysschema

Koderna som finns i analyschemat nedan användes i den ursprungliga bearbetningen av materialet. Alla koderna användes dock inte i den slutgiltiga presentationen av materialet. Inom varje kod skapades ytterligare subkoder i separata dokument.

Bild av föräldrar		
Bild av Socialtjänsten		
Beskrivning av Problemets Karaktär		
Beskrivning av Lösningar		
Känslor runt Misstanke / Anmälningar		
Yrkesrollen		
Ansvar		